

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Шевченко Юлії Василівни «Формування соціальної компетентності у молодших школярів із синдромом Дауна», представленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія

Тема представленої дисертаційної роботи є надзвичайно актуальною. Адже рівний доступ до якісної освіти як фундаментальне надбання цивілізованого суспільства не може бути реалізоване без постійного вдосконалення методології, принципів та змісту спеціального навчання дітей з особливими освітніми потребами. Оволодіння соціальною компетентністю для дітей із синдромом Дауна є базовим етапом на шляху їх особистісного розвитку та соціальної адаптації. Розвиваючи у дитини соціальні навички і вміння, необхідні для повноцінної сформованості соціальною компетентністю, особливу увагу слід приділити формуванню всіх компонентів соціальної компетентності (емоційно-мотиваційного, когнітивного, поведінково-діяльнісного компоненту). Адже рівень розвитку соціальної компетентності, сприяє подальшому розвитку дітей та їх соціалізації у соціумі, розвитку психічних процесів, а особливого значення набуває у процесі навчання молодших школярів із синдромом Дауна.

Актуальність рецензованого дослідження посилює той факт, що при вирішенні питання корекційно-розвиткової роботи з формування та розвитку соціальної компетентності молодших школярів із синдромом Дауна важливим є врахування рівня сформованості компонентів соціальної компетентності.

Здобувачка Ю.В. Шевченко аналізує і, водночас, пропонує дієві психолого-педагогічні діагностичні методики для дослідження рівня сформованості соціальної компетентності, що сприяють чіткій диференційній діагностиці та окресленню рівня розвитку соціальної компетентності молодших школярів із синдромом Дауна. Це, безсумнівно, дозволить вчасно звернути увагу і вжити необхідні заходи щодо організації комплексної корекційної роботи засобами адаптованих діагностичних засобів.

Зважаючи на те, що з кожним роком в Україні, на жаль, зростає кількість дітей, що мають порушення інтелектуального та психофізичного розвитку, зокрема дітей із синдромом Дауна, набуває актуальності вивчення нових підходів до вирішення даної проблеми.

Здійснений здобувачкою теоретичний та практичний аналіз означеного питання засвідчив необхідність створення в спеціальній психології сучасної науково обґрунтованої діагностичної бази та відповідних методик для формування соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку із синдромом Дауна. Поряд з цим, здобувачка, справедливо зазначає, що формування соціальної компетентності молодших школярів наразі розглядається через призму розвитку знань, умінь та навичок, що недостатньо підкреслює важливість розвитку соціальної діяльності за окремим напрямком психолого-педагогічної роботи та створює перешкоди до ефективної корекційно-розвивальної роботи в заданому напрямку.

Дослідниця обґрунтовує доцільність вивчення і врахування психолого-педагогічних умов, що покликані забезпечити максимальну ефективність корекційного процесу, зокрема формування соціальної компетентності та розвиток її компонентів. На особливу увагу заслуговують розроблена та представлена дисертанткою модель соціальної компетентності.

Достовірність одержаних результатів досягнута дисертанткою завдяки долученню значної кількості респондентів – 60 осіб молодшого шкільного віку (30 дітей із синдромом Дауна та 30 дітей тієї ж вікової групи із нормотиповим розвитком) та залученню великої бази для експериментального дослідження та впровадження його результатів (Комунальний заклад «Чернівецький обласний навчально-реабілітаційний центр № 1»; Комунальний заклад «Чернівецький обласний навчально-реабілітаційний центр «Родина»», Чернівецька спеціальна загальноосвітня школа № 3; Комунальний заклад «Чернівецька спеціальна школа № 4», Чернівецька загальноосвітня школа I-III ступенів № 24 імені Ольги Кобилянської). Цінність роботи полягає у розробці моделі соціальної компетентності та методики формування соціальної компетентності у молодших школярів із синдромом Дауна.

Наукова новизна і теоретичне значення результатів дослідження полягають у тому, що здобувачкою вперше розроблено структурно-функціональну модель соціальної компетентності; встановлено рівні сформованості компонентів соціальної компетентності у молодших школярів із синдромом Дауна: емоційно-мотиваційний, когнітивний, поведінково-діяльнісний; розроблено, обґрунтовано та апробовано методику формування соціальної компетентності у молодших школярів із синдромом Дауна. Поглиблено та уточнено поняття «соціальна компетентність» з точки зору психології та педагогіки; підходи світової та вітчизняної психолого-педагогічної науки щодо формування соціальної компетентності дітей із синдромом Дауна, які полягають у розвитку соціальної обізнаності, соціальної комунікації та соціальної взаємодії дітей; наукові дані про особливості психосоціального розвитку молодших школярів із синдромом Дауна; специфічні особливості розвитку компонентів соціальної компетентності молодших школярів із синдромом Дауна; діагностичний інструментарій для використання в якості критеріїв оцінки сформованості соціальної компетентності молодших школярів із синдромом Дауна; Подальшого розвитку набули наукові уявлення про сутність понять процесу формування соціальної компетентності та її компонентів у молодших школярів із синдромом Дауна: «соціалізація», «соціальний розвиток», «компетентність», «компетенція», «соціальна компетентність», «розвивальне середовище», критерії та показники рівнів сформованості соціальної компетентності та ін.

Структура роботи, виклад матеріалу і оформлення здійснені відповідно до вимог, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Робота складається з трьох розділів, які об'єднують десять підрозділів. Досліджуючи проблему формування та розвитку соціальної компетентності, дисертантка підкреслює, що головним завданням розвитку соціальної компетентності молодших школярів є формування компонентів соціальної компетентності, які є показником загального розвитку та передумовою успішності подальшого процесу адаптації та соціалізації даної категорії дітей.

Комплексний аналіз спеціальної психолого-педагогічної літератури, сучасних підходів до виховання та навчання дітей в умовах закладів освіти дав змогу Шевченко Ю.В. визначити важливі компоненти соціальної компетентності та розвитку їх у молодших школярів із синдромом Дауна. Дослідницею встановлено, що соціальна компетентність як динамічний процес, включає в себе інтеграцію особистості в суспільство. Розвиток соціальної компетентності безпосередньо залежить від соціальної адаптації молодших школярів із синдромом Дауна та відбувається як орієнтовна діяльність в навколишньому світі. Вона визначає не лише комплекс умінь, але й містить ширший діапазон соціальних функцій дитини, її бажань і прагнень), які у цих дітей не сформовані.

До беззаперечного позитиву рецензованого дослідження слід віднести характеристика різних підходів до розуміння соціальної компетентності та її складових компонентів (с. 106), які детально описані дисертанткою, що, водночас, слушно підкреслює важливість врахування специфічних психологічних особливостей розвитку, в тому числі розвитку соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку із синдромом Дауна.

Широко представлений аналіз компонентів соціальної компетентності як у роботі вітчизняних, так і зарубіжних науковців, та моделі їх розвитку у дітей молодшого шкільного віку із синдромом Дауна. Дослідниця розкриваючи власну точку зору щодо змісту розвитку соціальної компетентності дітей розробила власну структурно-функціональну модель соціальної компетентності (с. 119).

Обґрунтованою і логічною є методика вивчення стану сформованості соціальної компетентності у дітей із синдромом Дауна, де результати дослідниці підтвердили необхідність створення методики формування соціальної компетентності у дітей із синдромом Дауна на основі сучасних комплексного підходу до процесу корекційно-розвиткової роботи (с. 179).

Окремим напрямом дослідження, результати якого викладено у третьому розділі, є розроблена методика формування соціальної компетентності, яка спрямована на розвиток емоційно-мотиваційного, когнітивного, поведінково-діяльнісного компонентів соціальної компетентності у молодших школярів із синдромом Дауна. Основною метою якої є формуванні соціальної компетентності у молодших школярів із синдромом Дауна шляхом сприяння розвитку емоційно-мотиваційного, когнітивного, поведінково-діяльнісного компонентів. Ця методика спрямована на самовдосконалення процесу соціалізації та розвитку особистості дитини із синдромом Дауна. Методика ґрунтується на теоретико-методологічних підходах, які включають психолого-педагогічні концепції відомих закордонних та українських науковців (с. 180).

Практичне значення дослідження полягає у розробленні структурно-функціональної моделі соціальної компетентності та виділенні її змістовних компонентів: емоційно-мотиваційного, який включає в себе компетентності, пов'язані з емоційним станом та мотивацією дитини в суспільстві, зокрема у сфері визначених правил і норм, когнітивного (інтелектуального), який виявляє соціальну компетентність через накопичення знань, розуміння інших та дає відповідь на соціальні вимоги та ситуації, поведінково-діяльнісного, орієнтованого на навички соціальних взаємодій та використання сценаріїв

поведінки для успішної інтеграції в суспільство; адаптуванні та апробуванні методики формування соціальної компетентності у молодших школярів із синдромом Дауна; розробленні адаптивного діагностичного інструментарію для використання в якості критеріїв оцінки сформованості соціальної компетентності молодших школярів із синдромом Дауна, який може використовуватися як складова комплексного обстеження; використанні матеріалів дисертації під час проведення курсів підвищення кваліфікації психологів і педагогів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами та може бути впроваджена в практичну діяльність закладів освіти зі спеціальною та інклюзивною формами навчання.

Основні результати дослідження реалізовано у діяльності наступних закладів дошкільної освіти: Комунальний заклад «Чернівецький обласний навчально-реабілітаційний центр №1» (довідка № 02-14/204 від 01.12.2022 р.) та (довідка № 02-14/88 від 16.06.2023 р.); Комунальний заклад «Чернівецький обласний навчально-реабілітаційний центр «Родина» (довідка № 01-02/177 від 12.09.2023 р.), Чернівецька спеціальна загальноосвітня школа № 3 (довідка № 164 від 15.06.2023 р.); Комунальний заклад «Чернівецька спеціальна школа № 4» (довідка № 260 від 15.06.2023 р.), Чернівецький ліцей № 19 імені Ольги Кобилянської (довідка № 06-03/709 від 10.10.2023 р.), Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-23/102 від 22.06.2023 р.), Інклюзивно-ресурсного центру №13 (довідка № 2 від 04.09.2023 р.).

Повнота викладення матеріалів у публікаціях положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації представлено у 26 наукових працях: 1 розділ у монографії, 10 одноосібних статей, які відображають основні результати, опубліковані у наукових фахових виданнях, 5 з яких – у наукових фахових виданнях, що включені до наукометричних баз, публікації апробаційного характеру 14 тез та 1 посібник з методичними рекомендаціями.

Зауваження до змісту та оформлення дисертації.

1. На с. 22 дисертантка зазначає, що актуальність дослідження зумовлена новими течіями в психолого-педагогічному аспекті, відповідно освіта для цієї категорії дітей визнається важливим елементом їхнього життя, оскільки вона не лише дозволяє їм засвоювати необхідну інформацію, але і будує фундамент для подальшого розвитку та соціальної інтеграції. Це, на думку автора, є важливим поштовхом для соціалізації даної категорії дітей, адже сьогодні в Україні законодавчо визнано право дітей із особливими освітніми потребами на отримання освіти у навчальних закладах, розташованих поблизу їхнього місця проживання.

На нашу думку, авторці, варто було б більш широко висвітлити та конкретизувати, які саме течії маються на увазі, наскільки вони є новими і виправданими в контексті дослідження.

2. Дисертаційну роботу значно підсилило б здійснення порівняльного аналізу не тільки з нормотиповими дітьми, а й дітьми з порушеннями інтелектуального розвитку без синдрому Дауна.

3. У тексті роботи проаналізовано значну кількість наукових понять, термінів, що розкривають зміст дослідження. Вважаємо, що було б доцільно

узагальнити та систематизувати термінологічний словник і подати його у додаток, що забезпечило б цілісне сприйняття матеріалів дослідження.

Зазначені нами міркування та побажання не завадили загальному позитивному сприйняттю даної дисертації та мають характер рекомендацій.

Представлена дисертаційна робота є самостійним завершеним дослідженням, сформульовані у ній положення, результати та висновки становлять наукову і практичну цінність.

Висновок. Усі наукові результати, які викладені в дисертаційній роботі та виносяться на захист, отримані автором самостійно.

Дисертація Шевченко Юлії Василівни «Формування соціальної компетентності у молодших школярів із синдромом Дауна», є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних питань, пов'язаних із розвитком та формуванням соціальної компетентності у дітей із синдромом Дауна молодшого шкільного віку.

У дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що в сукупності сприяють підвищенню ефективності формування соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку із синдромом Дауна.

Дисертаційна робота Шевченко Ю.В. відповідає вимогам, Міністерства освіти і науки України щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія, зокрема вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та може бути представлена у спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
старший дослідник,
заступник директора
з наукової роботи
Інституту спеціальної педагогіки
і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України

Наталія ЯРМОЛА

Ярмола Н.А.
Підтверджую
підписати дисертацію
спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка
Національної академії педагогічних наук України

